TEXT: VERONIKA KALNÍKOVÁ, FOTO: AUTORKA A ZITA ČERVENKOVÁ

INVAZNÍ ROSTLINY

JAK SE ŠÍŘÍ, CO MŮŽEME SAMI UDĚLAT PRO PREVENCI JEJICH DALŠÍHO ŠÍŘENÍ A JAK MŮŽE BÝT NÁPOMOCEN NOVÝ ZÁKON O BIOODPADECH?

Křídlatka japonská na břehu Dalejského potoka v Řeporyjích. Foto: Zita Červenková

CO JSOU INVAZNÍ DRUHY A PROČ JSOU PROBLÉMEM?

Nepůvodní druhy a jejich šíření ve volné krajině jsou celosvětovým problémem. Mohou jimi být nejrůznější druhy organismů, my se však budeme zabývat pouze nepůvodními rostlinami. Ve své podstatě se jedná o druhy zavlečené mimo území svého přirozeného výskytu. Jako nepůvodní rostliny označujeme všechny druhy, které u nás nerostly od konce posledního zalednění, přičemž počátky jejich neúmyslného i úmyslného zavlečení sahají do období neolitické revoluce (cca 5300 př. nl.). Problémem v naší krajině jsou však nepůvodní invazní druhy. Invaze samotná je ve své podstatě proces překonávání bariér geografických, environmentálních, reprodukčních, bariér, které jim staví do cesty i místní vegetace na původních stanovištích. O tom, že jsou invazní, hovoříme tedy až ve chvíli, kdy se již v cizí krajině samy intenzivně a nekontrolovatelně šíří a ohrožují nebo nějakým způsobem omezují druhy domácí. V průběhu času ale mohou některé invazní rostliny získat statut postinvazní a některé zdomácnělé nepůvodní druhy se mohou zase kvůli jejich silnému ústupu dostat mezi druhy chráněné – např. koukol polní.

Invazní rostliny mají vynikající schopnost přizpůsobit se místním podmínkám a šířit se na velké vzdálenosti. Pronikají na narušené plochy, ale i do přirozených stanovišť. Typické jsou pro ně dobré rozmnožovací a rozšiřovací schopnosti. Produkují velké množství lehce šiřitelných semen (bolševník velkolepý), nebo se rozmnožují vegetativně, třeba pomocí částí oddenků (křídlatky).

KDE SE VZALY A DÁLE BEROU?

Často se jedná o druhy nápadné, krásně kvetoucí, opojně vonné či jinak lákavé. Jako příklad lze uvést růžově kvetoucí netýkavku žláznatou, bílými hrozny květů na jaře omamně vonící trnovník akát nebo vegetačně pozdější žlutými květy výraznou třapatku dřípatou. Jejich šíření u nás obvykle započalo právě záměrným vysazováním. Jako okrasné rostliny do zahrad a parků, odkud pak zplaněly, sloužily například bolševník velkolepý, netýkavka žláznatá a křídlatky. Někdy tak stále figurují invazní druhy jako je pámelník bílý, šeřík obecný či tavola kalinolostá. Svou roli v tom hrály i zahrady botanické, kdy se uvádí, že z 34 druhů rostlin uvedených v celosvětovém seznamu 100 nejhorších invazních druhů zpracovaném Mezinárodním svazem ochrany přírody (IUCN) jich 19 (tj. 56 %) zahájilo invazi v botanických zahradách. V některých případech bývají vysazovány jako součást břehových porostů (topol kanadský). Dříve jako krmivo pro lesní zvěř byl hlavně ve vyšších polohách vysazován vlčí bob mnoholistý, někde i slunečnice hlíznatá a kolem lesních lemů dokonce i křídlatky. Dalo by se sem také zařadit pěstování rychlerostoucích nepůvodních rostlin na biomasu jako obnovitelného zdroje energie. Tyto pěstební experimenty byly a někde i dosud jsou provozovány například s trnovníkem akátem, pajasanem žláznatým, křídlatkou a zatím u nás ještě neinvazní paulovnií plstnatou.

Je třeba si uvědomit, že takový neškodně vypadající druh může dlouhou dobu růst pouze v kultuře, ale náhlá souhra podmínek důležitých pro rozšíření a uchycení semen nebo vegetativních rozmnožovacích částí rostliny může invazi náhle nastartovat. Rostlina se během různě

Rozsáhlé porosty netýkavky žláznaté a křídlatek (české i japonské) na náplavech a březích řeky Morávky (Foto: Veronika Kalníková).

dlouhého období klidu, které předchází opravdové invazi, adaptuje na místní podmínky a populace může navíc prodělávat genetické změny a tím se lépe přizpůsobit novému, pro ni netypickému prostředí. Příkladem je rozšíření pajasanu žláznatého. Původně rostl jen ve městských výsadbách, dnes jsou jeho nálety po městech a blízkém okolí vidět všude a pomalu se již šíří i do volné krajiny.

CO NEDĚLAT, ABYCH JE DÁLE NEŠÍŘIL?

Není snadné zhodnotit, jaký vliv bude mít kterýkoliv zavlečený druh na nové stanoviště. Prevence a včasná reakce, např. rychlá likvidace malé populace, jsou levnější než řešení následků již probíhající velkoplošné invaze. Problémem však je, že invaze jsou většinou identifikovány pozdě. Stejně jako na nová ohniska šíření nebývá upozorněno včas. Rozhodně je třeba dávat si pozor na to, co chceme pěstovat na své zahradě, nebo co bychom dokonce chtěli vysazovat do volné přírody. Na zahradě bychom si sice například invazní slunečnici topinamburu pěstovat mohli, ale problém nastane, když nám z ní „uteče". Ohlídat je na svém pozemku nemusí být díky jejich dobré schopnosti šíření snadné, navíc sami jim často třeba i nevědomky pomáháme tím, že vyhazujeme zahradní odpad někam za plot. Ten, nejhorším možném případě končívá na břehu řeky nebo potoka, kde by to přece nikomu a ničemu nemělo vadit. Jenže toto umístění životaschopných částí nebo semen invazní rostliny je pro ni ideální. Může se přímo rozšířit do blízkého okolí, a pokud přijde větší voda nebo deště, které ji spláchnou, tak se pomocí vodního toku dostane i na daleko větší vzdálenosti.

Zahradní odpad vyhazovaný do údolí Bystrého potoka v Beskydech (Foto: Veronika Kalniková).

Zahradní odpad by měl být nejlépe likvidován přímo na pozemku v kompostu, který si zvládneme ohlídat. Jenže, co když ho vyprodukujeme více, než náš kompost dokáže zvládnout? Tento problém by mohla řešit novela zákona o odpadech č. 229/2014 Sb., účinná od 1. ledna 2015, která obcím stanovila novou povinnost zajistit místa pro oddělené soustřeďování bioodpadů vzniklých na území obce. K novele zákona vydalo Ministerstvo životního prostředí ČR prováděcí vyhlášku, která vstoupila v platnost rovněž 1. ledna 2015. V případě bioodpadů vyhláška stanovuje povinnost obcí zajistit místa pro oddělený sběr bioodpadů, a to minimálně v období od 1. dubna do 31. října každého roku. Je na obcích, aby si samy určily, jak novou povinnost zajistí, jak budou sběr provádět. Zda pomocí velkoobjemových kontejnerů přistavovaných v ulicích, prostřednictvím sběrných dvorů, jestli si postaví tzv. malé zařízení (malá kompostárna s omezenou kapacitou) či zda budou bioodpady sbírat do nádob nebo pytlů a zajišťovat jejich využití. V každém případě by tato opatření mohla vést k tomu, že se náš zlozvyk vyhazovat zahradní zbytky za plot omezí a časem úplně vytratí. Zmizela by tím jedna z cest šíření invazních rostlin do naší volné přírody.

Na první pohled bezútěšně vypadající břeh řeky Morávky po zásahu Roundupem a sečení křídlatky (Foto: Veronika Kalniková).

PROJEKT „MONITORING VYBRANÝCH INVAZNÍCH ROSTLIN PRAHY A BLÍZKÉHO OKOLÍ"

Svou zahradu či pozemek a tak by si člověk měl hlídat sám, ale samotné velkoplošné likvidaci invazních rostlin musí předcházet dobrá znalost jejich rozšíření. Tyto informace pocházejí z různých projektů mapování výskytu a míry rozšíření těchto rostlin. Jeden takový projekt aktuálně probíhá v Ekocentru Koniklec. Je zaměřený právě na mapování rozšíření „nejproblémovějších" invazních rostlin. Projekt je podpořen grantem Hlavního města Prahy. Více o něm se můžete dozvědět na stránkách projektu:

http://www.ekocentrumkoniklec.cz/monitoring-vybranych-invaznich-rostlin-prahy-a-blizkeho-okoli/